

روان شناسی شخصیت

تألیف

دکتر علی عیسی زادگان

عضو هیات علمی دانشگاه ارومیه

1396

عیسی زادگان، علی، 1347-..

روان شناسی شخصیت/ تالیف علی عیسی زادگان -. ارومیه: دانشگاه ارومیه، 1397.
345ص.: نمودار.- (انتشارات دانشگاه ارومیه، 244).

978-600-8681-36-6

کتابنامه.

1- شخصیت جنبه های روان شناسی. الف. عنوان. ب. فروست.

2- شماره ملی: 5238833 --- رده کنگره: 9، 1397ع/9/ BF، 698

عنوان: روان شناسی شخصیت

مؤلف: علی عیسی زادگان

ناشر: دانشگاه ارومیه -- سری 244

سال نشر: 1397

آدرس: ارومیه- کیلومتر 11 جاده سرو - انتشارات - 32779930 - 09141869427 - پاشازاده

فهرست مطالب

فصل 1:	حوزه های دانش در باره ماهیت انسان: مطالعه شخص	12
مقدمه		12
شخصیت: مطالعه فرد		14
اهداف روان شناسی شخصیت		17
فصل 2:	علم شخصیت: روش های تحقیق، سنجش و طرح پژوهش	20
مقدمه		20
انواع چهارگانه سرنخ		20
سه سنت پژوهشی در حوزه شخصیت		23
رویکرد علمی در روان شناسی شخصیت		25
انتخاب یا ترکیب		26
فلسفه علم و تفکر روان شناسی		27
شیوه تفکر تحلیلی و ترکیبی		28
روندهای جاری در روان شناسی شخصیت		30

32..... رویکرد عصبی روانی اجتماعی (PNS).....

فصل 3: آناتومی و فیزیولوژی شخصیت..... 36

36..... مقدمه.....

38..... نظریه های فیزیولوژیکی شخصیت.....

38..... درون گرایی-برون گرایی.....

38..... حساسیت به پاداش و تنبیه.....

42..... احساس جویی.....

43..... تیپ شخصیتی صبحگاهی-شامگاهی (چکاوک یا جغد؟).....

45..... سرشت، مزاج و شخصیت.....

46..... سرشت.....

47..... منش.....

48..... بنیادهای زیستی خلق و خو.....

49..... سرشت و خلق و خو.....

51..... شخصیت و مغز.....

54..... سبک عاطفی و ترجیح نیمکره ای.....

55..... مبانی عصبی خوش بینی/بدبین بینی.....

فصل 4: ژنتیک و شخصیت.....58

مقدمه.....5

8

تمثیل پاندول و حرکت یک

توپ.....59

ماهیت شخصیت: تکامل و

وراثت.....60

داروین، مندل و گالتن.....61

تکامل: تبیین نهایی.....61

ژنتیک: تبیین احتمالی.....62

علم توارث رفتاری.....63

تأثیر ژن بر محیط.....70

پرورش شخصیت.....71

محیط های مشترک و غیر مشترک.....71

فصل 5: واحدهای صفات شخصیت.....78

مقدمه.....78

مفاهیم علمی صفات.....79

تاریخچه مختصر صفات.....80

آغاز علم

صفات.....83

آغاز نظریه

83.....صفات

روان شناسی صفات از دیدگاه آلپورت(1967-)

84.....(1897)

روان شناسی صفت ریموند کتل(1998-)

85.....(1915)

روان شناسی صفت هانس .جی.آیزنک(1997-)

87.....(1916)

الگوی پنج عاملی در

93.....شخصیت

دیدگاه نوار

99.....باریک

99.....تیپ شخصیتی D

تیپ شخصیتی

101.....ماکیاولی

سه جنبه تاریک

104.....شخصیت

افراد، موقعیت ها و تعامل

105.....گرایی

صفات و موقعیت

106.....ها

ثبات رفتار: نقش

109.....بافت

آیا صفات در فرهنگ های مختلف جهان شمول

است؟.....115

تعامل شخصیت و

فرهنگ.....117

فصل 6: رشد شخصیت : ثبات یا تغییر.....120

مقدمه.....12

0

برون گرایی / هیجان پذیری مثبت.....122

روان رنجوری/هیجان پذیری

منفی.....122

مسئولیت پذیری/الزام.....122

سازگاری و خوشایندی.....123

الگوهای تداوم و تغییر در صفات شخصیتی.....123

بحث شخص - شرایط.....125

آیا شخصیت می تواند تغییر بکند؟.....125

انواع تداوم و عوامل ثبات در شخصیت.....126

فصل 7: واحدهای شناختی شخصیت.....129

مقدمه.....129

130.....	شخصیت از طریق ادراک.....
131.....	وابسته به زمینه.....
132.....	تفاوت های شناختی در تحمل درد.....
133.....	حساسیت پردازش حسی.....
133.....	ابعاد مختلف حساسیت پردازش حسی.....
134.....	حساسیت پردازش حسی و BAS/BIS.....
135.....	حساسیت پردازش حسی و ابعاد شخصیت.....
136.....	حساسیت پردازش حسی و هیجان پذیری.....
138.....	شخصیت از طریق تعبیر: نظریه سازه شخصی کلی.....
139.....	منبع کنترل.....
140.....	سبک های اسنادی.....
142.....	شخصیت از طریق هدف.....
142.....	تلاش های شخصی.....
142.....	پروژه های شخصی.....
143.....	شخصیت، خُلق و پردازش شناختی اطلاعات هیجانی.....
147.....	حالات خُلقی و صفات عمده شخصیتی.....
150.....	نظریه های مبتنی بر فرضیه همخوانی با خُلق.....
154.....	ذهن به عنوان سیستم پردازش شناختی عاطفی (CAPS).....
162.....	جهت گیری رفتاری شناختی و شخصیت.....

فصل 8: واحدهای انگیرشی شخصیت.....170

170.....مقدمه

172.....رفتار انتخاب عقلانی: نظریه انتظار- ارزش

173.....مدل تولمن از رفتار هدفمند

173.....پژوهش سطح اشتیاق لوین

174.....مدل انتظار- ارزش راتر

175.....ایستایی و جریان رفتار: به سوی یک نظریه هدف

177.....پروژه های شخصی، کوشش های شخصی و تکالیف زندگی

178.....پژوهش لیتل روی پروژه های شخصی

180.....پژوهش امونز روی کوشش های شخصی

183.....پژوهش کانتور بر روی تکالیف زندگی

فصل 9: معمای خود (خویشتن).....187

187.....مقدمه

188.....چرا مفهوم خود را مطالعه می کنیم؟

189.....مفهوم خود: دیدگاه تاریخی

191.....رشد مفهوم خود

194.....سه دیدگاه در مورد ساختار خود

194.....دیدگاه راجرز

196.....نظریه روابط موضوعی

198.....	دیدگاه شناختی اجتماعی مفهوم خود.....
199.....	فرایندهای انگیزشی مرتبط با خود.....
202.....	تفاوت های فردی در خود و فرایندهای خود.....
204.....	خود آگاهی خصوصی در مقابل خودآگاهی عمومی.....
205.....	نظریه هیگنز.....
207.....	عزت نفس.....
208.....	نوروپسیکولوژی خود.....
210.....	فرهنگ و خود.....
212.....	فصل 10: زبان و شخصیت.....
212.....	مقدمه.....
213.....	بررسی علمی کلمات.....
215.....	سن، جنس.....
216.....	شخصیت و گفتار.....
217.....	آسیب شناسی روانی و کاربرد کلمات.....
218.....	ناراحتی جسمانی و کلمات.....
222.....	فصل 11: جنسیت و شخصیت.....
222.....	مقدمه.....
223.....	تفاوت های جنسیتی در شخصیت: بررسی های اولیه.....
225.....	تفاوت های جنسیتی در حوزه های خاص.....
227.....	جنسیت و شیوه های پاسخ دهی هیجانی.....

229.....	تفاوت های جنسیتی در تجربه هیجان های مثبت و منفی.....
230.....	جهت گیری دینی،جنسیت و شخصیت.....
232.....	تعامل شخصیت و جنس با شناخت.....
233.....	شخصیت،زبان و جنسیت.....
224.....	ادراک اجتماعی،همرنگی،پرخاشگری و شخصیت.....
238.....	فصل 12: دین داری، ارزش و شخصیت.....
238.....	مقدمه.....
240.....	تعاریفی از دین داری و شخصیت.....
243.....	صفات شخصیت و دین داری.....
246.....	الگوی پنج عاملی شخصیت و دین داری.....
248.....	بخشودگی:مولفه ها و ساختار روان شناختی.....
248.....	بخشودگی و صفات شخصیتی.....
252.....	ایمان آوری و شخصیت.....
254.....	تصویر از خدا و شخصیت.....
255.....	نظام وارہ های معنی و شخصیت.....
256	مدل دین داری.....
260.....	ارزش ها، شخصیت و تغییر.....
262.....	ارزش ها و شخصیت.....
263.....	نظریه نظام وارہ.....

264.....عوامل موثر بر تغییر ارزش ها.....

266.....مبانی اسلامی در تربیت ارزش ها.....

فصل 13: شخصیت و آسیب شناسی روانی..... 268

268.....مقدمه.....

توصیف، تبیین و

268.....برنامه.....

270.....نظریه صفات.....

273.....نظریه روان کاوی.....

276.....نظریه روابط موضوعی.....

276.....اختلال شخصیت خود شیفته: مقایسه با نظریه صفات.....

روابط موضوعی، دل بستگی و

277.....افسردگی.....

فصل 14: اختلالات شخصیت DSM-5..... 280

280.....مقدمه.....

اختلال شخصیت

282.....نامتعارف.....

اختلال شخصیت

283.....بدگمان.....

284.....احساس همدلی صفر.....

285.....تبیین اختلال شخصیت بدگمان.....

اختلال شخصیت دوری

- 285.....گزین
- 286.....تیین اختلال شخصیت دوری گزین
- 287 ..... اختلال شخصیت گسیخته ریخت.....
- 288.....اختلال شخصیت گسیخته ریخت:تیین.....
- 289.....اختلال شخصیت نمایشی.....
- 289.....اختلال شخصیت ضد اجتماعی.....
- 291.....اختلال شخصیت ضد اجتماعی:تیین.....
- 294.....اختلال شخصیت مرزی.....
- 297.....اختلال شخصیت مرزی را چگونه تییین می کنند؟.....
- 298.....اختلال شخصیت نمایشی.....
- 299.....تیین اختلال شخصیت نمایشی.....
- 299.....اختلال شخصیت خود شیفته.....
- 300.....اختلال شخصیت خود شیفته:تیین.....
- 302.....اختلال شخصیت مضطرب.....
- 302.....اختلال شخصیت اجتنابی.....
- 303.....اختلال شخصیت اجتنابی:تیین.....
- 304.....اختلال شخصیت وابسته.....
- 305.....اختلال شخصیت وابسته: تییین.....
- 306.....اختلال شخصیت وسواسی-جبری.....

307.....	اختلال شخصیت وسواسی-جبری: تبیین.....
308	تئوری پنج بزرگ و اختلالات شخصیت.....
309.....	فهرست منابع و مأخذ.....

فصل 1

حوزه های دانش در باره ماهیت انسان: مطالعه شخص

مقدمه

اجازه بدهید با یک سوال شروع بکنیم شخصیت چیست؟. در لغت نامه دهخدا (1341) کلمه «شخصیت»¹ *Saxisyyat* به معنی شرافت، رفعت، بزرگواری، مرتبه، درجه، وجود و منش آمده است و در فرهنگ فارسی معین (1382) به معنی سنجیه مختص هر شخص، مجموعه عوامل باطنی یک شخص و مجموع نفسانیات (احساسات، عواطف و افکار) یک فرد تعریف شده است. این مفهوم گاهی به معنای «ذات شخص» نیز آمده است. جوهر مجردی که مستقل از بدن و حاکم بر آن پنداشته شده است. از این دیدگاه برای هر شخصیت دو رکن مطرح می شود یکی «وحدت» و دیگری «هویت». وحدت هر کسی از این جهت است که نفسانیاتش سلسله واحدی را تشکیل می دهند. هویت از این روست که وحدت مزبور در طول زمان محفوظ می ماند و شخص همواره حس می کند که همان است که روز پیش یا سال پیش بوده است یا روز و سال بعد نیز خواهد بود. از این گاهی به «خویشتن»² نیز یاد می کنند (سیاسی، 1375). واژه شخصیت در زبان روزمره معنی گوناگونی دارد. مثلاً وقتی در مورد کسی گفته می شود بسیار با شخصیت است غالباً درجه کارایی و جاذبه اجتماعی مورد نظر است. گاه کلمه شخصیت به منظور توصیف بارزترین ویژگی شخص به کار می رود. مثلاً گفته می شود فلان کس شخصیت پرخاشگر و یا شخصیت خجولی دارد. پس مفهوم اصلی شخصیت تصویری صوری و اجتماعی است و بر اساس نقشی که فرد در جامعه بازی می کند ترسیم می شود. یعنی در واقع فرد به اجتماع خود شخصیتی ارائه می دهد که جامعه بر اساس آن او را ارزیابی می نماید (کریمی، 1374).

با این حال روان شناسان شخصیت³ در بحث از شخصیت بیش از هر چیز به «تفاوت های فردی»⁴ توجه دارند. یعنی ویژگی هایی که یک فرد را از افراد دیگر متمایز می کند. در این خصوص مطرح می کنند شخص دو جنبه دارد: جنبه قابل

¹.personality

².self

³.personality psychologist

⁴.individual differences

فهم که بخش قابل پیش بینی است و جنبه خاص که بخش غیر قابل پیش بینی است که شامل تخیلات، تفکرات و تجاری است که شخص نمی خواهد دیگران را در آن سهیم کند. آنچه قابل پیش بینی است کارآمدی ها و ظرفیت هاست. استعدادها جنبه خاص فرد است. در واقع استعدادها ظرفیت ها را تعیین می کنند و ظرفیت ها منجر به کارآمدی می شود. استعداد تمام امکانات یا حداکثر امکانات است. کارآمدی در واقع پتانسیل عمل است. موضوع شخصیت تمامیت است. کارآمدی مربوط به حال فرد است. ما در درس روان شناسی شخصیت چه چیزی را بیشتر می سنجیم و از آن زاویه در مورد شخصیت دیگران قضاوت می کنیم؟.

کارآمدی efficiency
ظرفیت capacity
استعداد potentiality

موضوع شخصیت، چگونگی کنش ها و استقرار ساخت ها است. موضوع شخصیت جستجوی انسجام داده های بدست آمده از جنبه قابل فهم شخص است تا از این طریق به جنبه خاص و تمامیت وی دست یابیم موضوع شخصیت در بر گیرنده ویژگی های افراد، هم شامل جنبه های پایدارتر و تغییر ناپذیرتر (ساختار) وهم شامل جنبه های ناپایدارتر و تغییر پذیرتر (فرایند) و در کل شیوه خاص بودن و سبک افراد است (پرون و پرون، 1381).

لارسن و باس (2008) شخصیت را چنین تعریف می کنند:

«شخصیت مجموعه ای از صفات روان شناختی و سازوکارهایی در درون افراد است که سازمان یافته و نسبتاً با دوام بوده و در تعاملات فرد و انطباقش هایش با محیط های درون روانی، فیزیکی و اجتماعی تأثیر دارد.»

حال به توضیح مولفه های تعریف بالا می پردازیم. شخصیت، در توصیف، تبیین و پیش بینی تفاوت ها بین افراد مفید است. صفات شخصیتی، تفاوت های بین افراد را توصیف، تبیین و پیش بینی می کنند. مکانیسم ها، شامل شیوه های پردازش اطلاعات است که شامل درون داده ها، قواعد تصمیم گیری و برون داده ها هستند. درون فرد، هم اشاره به این دارد که شخصیت چیزی است که یک شخص در طی زمان از یک شرایط به شرایط دیگر با خود حمل می کند. سازمان یافته، اشاره به این دارد که صفات شخصیتی و مکانیسم ها برای یک شخص معین صرفاً تجمع تصادفی عناصر نیست. صفات شخصیتی، در طی زمان

بویژه در دوران بزرگسالی نسبتاً با دوام است و در عین حال می تواند زندگی افراد را تحت تاثیر قرار دهد. تعاملات با شرایط شامل ادراکات، انتخاب ها، فراخوانی و دستکاری ها است. ادراکات، اشاره به این دارد که ما محیط را چگونه می بینیم و یا تعبیر می کنیم. انتخاب، به شیوه هایی اشاره دارد که ما شرایط را انتخاب می کنیم، دوستان یا سرگرمی هایی که انتخاب می کنیم. فراخوانی ها، واکنش هایی هستند که ما در دیگران اغلب تا اندازه ای غیر عمدی ایجاد می کنیم. دستکاری ها، شیوه هایی هستند که در آن ما به طور عمدی تلاش داریم بر دیگران تأثیر بگذاریم. یک ویژگی اصلی شخصیت کارکرد انطباقی آن است. محیط فیزیکی شامل تهدیدها برای بقاء، تغذیه، درجه حرارت، حیوانات و ترسها است. در محیط های اجتماعی می توان به دنبال شغل خوب بودن، پرستیژ اجتماعی، رقابت برای بعضی موقعیت اشاره کرد. محیط درون روانی نیز به خاطرات، رویاها، تمایلات، فانتزی ها و تجارب خصوصی اشاره می کند.

اگرچه تعریف شخصیت در بالا ذکر شد شخصیت می تواند در سه سطح تحلیل شود. اول اینکه هر موجود انسانی شبیه دیگران است (سطح ماهیت انسان) دوم اینکه شبیه بعضی ها است (سطح تفاوت های فردی و گروهی) و سوم اینکه شبیه هیچ کس نیست (سطح بی همتایی فرد). سطح اول اشاره به جهان شمول بودن می کند سطح دوم به خاص بودن و سطح سوم به بی همتایی بودن اشاره می کند.

چگونه می توان پیچیدگی شخصیت انسانی را مطالعه کرد؟ روان شناسان شخصیت مسیرهای مختلفی را در تلاش های پژوهشی برای پاسخ دادن به این سوال طی کرده اند. زمانی که رشد هشیاری و «حس خود» وجود داشته، روان شناسی شخصیت نیز مطرح بوده است. همه ما در زندگی روزمره، سایر افراد را مشاهده می کنیم، انگاره هایی در خصوص ویژگی ها و دلایل رفتاری شان را ضابطه بندی می کنیم. پیش بینی هایی در باره رفتارشان انجام می دهیم. شاید همه ما تا درجه یی متوجه تفاوت های فردی در بین افراد شده ایم. در طی تاریخ، افرادی بودند که این تفاوت های فردی را به کارکرد بدن ربط داده اند. با این حال اواخر قرن نوزدهم و آغاز قرن بیستم بود که روان شناسی به عنوان یک علم شروع به کار کرده است. تا دهه ی 1930 شخصیت بعنوان یک بخش متمایز روان شناسی مورد توجه نبود تا این که کارهای آلپورت در سال 1937 با عنوان «شخصیت: یک تعبیر روان شناختی» و موری در سال 1938 با عنوان: «کشفیات در شخصیت» به چاپ رسید (پروین، 2003).

تکلیف 1

وقتی که کلمه شخصیت را به کار می برید به چه دلیل این کار را می کنید؟ چه چیزی باعث می شود که به جای مفهومی دیگر آن مفهوم را انتخاب کنید؟

▪ شخصیت: مطالعه افراد

در ارتباط با بحث شخصیت سه سطح مطرح شده است: الف) سطح ماهیت انسان^۵، ب) سطح تفاوت های فردی و گروهی و ج) سطح بی همتا بودن افراد. در خصوص ماهیت آدمی می توان گفت که مهارت های زبانی که هر بشری دارد بخشی از ماهیت جهان شمول بشری است. شش حوزه دانش در باره ماهیت بشری مطرح شده است: 1) شخصیت به وسیله صفات که با آن متولد می شود متاثر می شود (حوزه گرایشی^۶) 2) تحت تأثیر رویدادهای بیولوژیکی است (حوزه زیستی^۷) 3) تحت تأثیر تعارض های درون شخصی (حوزه درون روانی^۸) است 4) تحت تأثیر افکار، احساسات، تمایلات و باورها و تجارب خصوصی فرد (حوزه تجربی-شناختی^۹) است 5) تحت تأثیر مسائل فرهنگی، اجتماعی جنسیتی (حوزه اجتماعی فرهنگی^{۱۰}) بوده و 6) تحت تأثیر سازگارهای که شخص باید چالش لازم را با زندگی داشته باشد (حوزه سازگاری^{۱۱}) می باشد.

تکلیف 2

ویژگی هایی مثل «تعلل ورزی»، «خودشیفتگی» و «کمال گرایی» را بر اساس شش حوزه گرایشی، بیولوژیکی، درون روانی شناختی، اجتماعی فرهنگی و سازگاری مورد بحث قرار بدهید.

در سطح روان شناختی اغلب انسان ها تمایل دارند با دیگران زندگی بکنند و به یک گروه اجتماعی تعلق داشته باشند. در حوزه سطح بی همتا بودن به این اشاره بس است که حتی دوقلوی همشکم یکسان نیز شبیه هم نیستند. بررسی های فرد نگر^{۱۲} و قانون نگر^{۱۳} در راستای همین سطوح تحلیل مطرح شده است.

نظریه های بزرگ در شخصیت بیشتر در راستای شناسایی سطح ماهیت بشری هستند. مثل نظریه جامع فروید. و بیشتر جنبه تاریخیچه ای دارد. ولی پژوهش های معاصر در شخصیت بیشتر در پی شناسایی شیوه های هستند که در آن افراد با هم متفاوتند. چگونه یک شخص از دیگری متفاوت است؟ آیا افراد به طور بنیادی مشابه هم هستند یا متفاوت از هم؟ چگونه ما می توانیم پویایی هایی که ما را بر می انگیزاند تا به شیوه یی متفاوت از دیگران عمل بکنیم، بشناسیم؟ چگونه رشد پیدا می

⁵. human nature.

⁶. dispositional

⁷. biological

⁸. intrapsychic

⁹. cognitive-experimental

¹⁰. social and cultural

¹¹. adjustment

¹². idiographic

¹³. nomothetic

کنیم؟ شخصیت ممکن است به عنوان علل زیر بنایی رفتار و تجربه درون شخص تعریف شود. روان شناسان شخصیت همه در باره علل زیر بنایی اتفاق رأی ندارند و تعدادی سوال بنیادی در این خصوص مطرح ساخته اند. اول این که چگونه می توان شخصیت را توصیف کرد؟ توصیف، شیوه هایی را مورد نظر قرار می دهد که باید افراد را مشخص سازد. آیا باید از صفات شخصیتی برای مقایسه افراد استفاده کرد یا باید بعضی راهبردهای دیگر را مد نظر قرار داد؟ دوم چگونه ما می توانیم پویایی های شخصیت را بفهمیم؟ چگونه افراد با شرایط زندگی شان سازگار می شوند؟ چگونه آن ها به وسیله فرهنگ و فرایندهای شناختی خودشان متأثر می شوند؟ چگونه می توان در باره رشد شخصیت صحبت کرد؟ چگونه شخصیت بیانگر تأثیر عوامل زیست شناختی و تجربه در دوران کودکی و فراتر از آن است؟ شخصیت چگونه در طی زندگی فرد از دوران کودکی تا بزرگسالی تغییر می یابد؟

بنیادی ترین سوال نظری این است: مفاهیم مفید برای توصیف شخصیت چیست؟ آیا ما باید روی شناسایی و بر چسب گذاری تفاوت های ثابت بین افراد متمرکز بشویم؟ یا باید از مقایسه افراد اجتناب بکنیم و به جای آن بر فهم عمیق یک شخص تمرکز داشته باشیم؟ آیا باید چنین فرض کنیم که شخصیت کم و بیش ثابت است یا به این توجه شود که حالات گذرا هستند؟ پژوهشگران شخصیت، تلاش قابل ملاحظه ای را در شناسایی تفاوت های فردی داشته اند. در این خصوص اساساً ما افراد را می توانیم در تعدادی گروه های مجزا محدود با یک رویکرد تیپ طبقه بندی بکنیم یا این دید را اتخاذ بکنیم که افراد در درجات و مراتب متفاوتند و آنها را با گفتن اینکه چه مقدار ابعاد پایه وجود دارد توصیف بکنیم که یک رویکرد صفت است. درختان را می توان هم بر حسب تیپ و ریخت و رگه به انواع درخت بلوط، افرا، اوکالیپتوس توصیف کرد و هم می توان بر حسب ابعاد کمی، توصیف بلندی، سفتی و غیره مورد توجه قرار داد (کلونینجر، 2004).

رویکرد تیپ چنین مطرح می سازد که شخصیت تعدادی طبقه های متمایز است. یک چنین تیپ های شخصیت طبقه بندی هایی از افراد با ویژگی های مشابه است. در زمان یونان باستان طبقه بندی بقراط و در روان شناسی مدرن زمانی که متخصصین بالینی افراد را به یک طبقه تشخیصی مثل اسکیزوفرنی یا اختلال هراس مرتبط می سازند از این قاعده پیروی می کنند. در مقابل با تیپ ها، صفات یک حوزه محدود تر رفتار را توصیف می کنند. صفات یک توصیف دقیق تر از شخصیت را از تیپ ها ارائه می دهند. عوامل شخصیت، متفاوت از صفات است اما شبیه صفات، آنها کمی هستند. عوامل اغلب فکر می شود برگرفته از متغیرهای زیر بنایی بیولوژیکی است. تیپ ها، صفات و عوامل همه نقش اساسی در نظریه و پژوهش شخصیت دارند. تیپ ها، صفات و عوامل سه شیوه توصیف شخصیت هستند (کلونینجر، 1996).

تیپ ها	بر اساس همه یا هیچ است شخص فقط به یک طبقه متعلق است. متغیر کیفی است
صفات	متغیر کمی است.
عوامل	متغیر کمی است.

پویایی های شخصیت^{۱۴}، اشاره به مکانیسم هایی دارد که بوسیله آن شخصیت ظهور پیدا می کند و اغلب تمرکز بر انگیزش هایی است که رفتار را جهت می دهد. بعضی نظریه پردازان چنین در نظر می گیرند که انگیزش های بنیادی یا اهداف همه افراد مشابه هستند. فروید آن را انگیزش جنسی، کارل راجرز یک تمایل به سوی سطوح بالاتر رشدی در نظر گرفت. بعضی از نظریه پردازان نیز معتقدند انگیزه ها و اهداف افراد با هم متفاوتند. به عنوان مثال موری فهرستی از انگیزه ها را مطرح ساخته است. پویایی های شخصیت شامل انطباق یا سازگاری افراد با خواست های زندگی است. نظریه های مدرن شخصیت فرایندهای شناختی را بعنوان یک جنبه مهم پویایی های شخصیت در نظر می گیرند. در کل در این خصوص انطباق و سازگاری فرایندهای شناختی و فرهنگ مورد توجه است.

شخصیت در بر گیرنده شیوه مقابله افراد با دنیا هم است. شیوه های سازگاری با خواست ها و فرصت هایی در محیط به عبارتی انطباق. اغلب نظریه های شخصیت ریشه های تاریخی در درمان بالینی دارند. براساس تجارب بالینی، فروید بیان می کرد افکار هشیار فقط یک نقش محدود در پویایی های شخصیت دارند بلکه پویای های ناهشیار مهم هستند. نقش فرهنگ در شخصیت نیز مورد توجه است. فرهنگ جمع گرایی و فرد گرایی. صفات شخصیتی از نسلی به نسل دیگر عوض می شود.

یکی دیگر از موضوعات مورد توجه در نظریه شخصیت مربوط به شکل گیری و تغییر شخصیت است که بیشتر اثرات وراثت و نقش یادگیری در تغییر شخصیت مورد توجه قرار می گیرد. دوره های حاد و حساس رشد شخصیت چه موقع است و چگونه شخصیت در طی دوران بزرگسالی تغییر می یابد؟ بعضی از کودکان به نظر می رسد آرام یا پر انرژی هستند. سوال این است که آیا می توان گفت که شخصیت به طور ارثی تعیین می شود؟ اصطلاح سرشت، اشاره به سبک های ثابت رفتار و واکنش های هیجانی دارد که از کودکی وجود دارد. با تحول پژوهشی در حوزه علوم ژنتیک و علوم اعصاب پژوهشگران مدرن شخصیتی، سازو کارهای بیولوژیکی جنبه های از شخصیت را شناسایی کرده اند.

در کل روان شناسی شخصیت به این می پردازد که افراد چگونه احساس، فکر و رفتار می کنند که به بخش های سه گانه روان شناسی^{۱۵} معروف است. هر یک از این ها خودشان مهم هستند، اما این که چگونه افراد احساس می کنند، یا چگونه فکر

¹⁴ . personality dynamics

¹⁵ . psychological triad

می کنند و به چه نحوی عمل می کنند موقعی بیشتر جالب می شود که به طور ترکیبی مورد توجه قرار بگیرند. به ویژه زمانی که آنها در تعارض باشند (فاندر، 2016).

اهداف روان شناسی شخصیت

چنانچه مطرح شد شخصیت به الگوهای ویژه افکار، هیجان، و رفتار افراد اشاره می کند که پشت این الگوها مکانیسم های روان شناختی وجود دارد. این تعریف رسالتی بر گردن روان شناسان شخصیت در توضیح کلیت شخص تحمیل می کند که ممکن است همیشه روان شناسان در این زمینه موفق نشوند. تقریباً رسالت غیر ممکن است. اگر تلاش بکنید همه چیز را در مورد شخص بفهمید کاملاً کار سنگین و سختی است. با این اوصاف یک راه باقی می ماند و آن اینکه تلاش شود الگوهای خاص تری مورد توجه قرار بگیرد. انواع خاصی از الگوها، شیوه خاصی از تفکر در باره این الگوها. یک محدودیت خود تحمیلی و نظامند از این نوع متوسل شدن به یک رویکرد پایه یا به عبارتی متوسل شدن به یک پارادایم است. روان شناسی شخصیت بر اساس چندین رویکرد پایه متفاوت قرار گرفته است.

بعضی روان شناسان شخصیت تلاش بر این دارند که بر روی این امر تمرکز بکنند که افراد چگونه از هم متفاوت هستند و چگونه ممکن است این تفاوت ها مفهوم سازی شوند، اندازه گرفته شوند. این افراد از رویکرد صفات¹⁶ پیروی می کنند. روان شناسان دیگر تلاش دارند که ذهن را بر اساس بدن بفهمند. آن ها در پی شناسایی مکانیسم های بیولوژیکی همچون آناتومی، فیزیولوژی، ژنتیک، حتی تحول و ارتباط آن ها با شخصیت هستند. این روان شناسان پیرو رویکرد بیولوژیکی¹⁷ هستند. گروه دیگری از روان شناسان علاقه مندی خاصی به ذهن ناهشیار دارند و ماهیت حل تعارض ذهنی درونی. این روان شناسان پیرو رویکرد روان تحلیلی¹⁸ هستند. روان شناسان دیگر تمرکز بر این دارند که چگونه افراد رفتارشان از طریق پاداش ها و تنبیه ها تغییر می دهند یا اینکه چگونه فرایندهای ذهنی از جمله مشاهده و خود ارزیابی رفتار را تعیین می کند یاد گرفته می شود و چگونه عملکرد دارد. تئوری یاد گیری اجتماعی و روان شناسی شخصیت شناختی رویکردهای فرایندهای یادگیری و شناختی در شخصیت هستند. گاهی از سه D در شخصیت صحبت می شود که شامل توصیف شخصیت¹⁹ پویایی های شخصیت²⁰ و رشد شخصیت²¹ است. توصیف شخصیت ابعاد عمده شخصیت (صفات) را توصیف می کند و در پی تفاوت در بین گروه ها است. پویایی ها عواملی که در کارکرد شخص تأثیر دارد را مورد توجه قرار می دهد از جمله انگیزش های هشیار و ناهشیار مفهوم خود و مکانیسم های مقابله و رشد شخصیت به این می پردازد که چگونه شخصیت شکل می گیرد. عوامل ارثی و بیولوژیکی و

¹⁶ . trait approach

¹⁷ . biological approach

¹⁸ . psychoanalytic approach

¹⁹ . phenomenological approach

²⁰ . personality description

²¹ . personality dynamics

²² . personality development

تجارب دوران کودکی در خانواده و غیره چگونه است. در کل مباحث عمده که حتی مورد توجه نظریه های شخصیت است شامل موارد زیر است:

- مباحث توصیفی: تفاوت های فردی. چه صفاتی وجود دارد که افراد را از هم متمایز می کند؟ این صفات چگونه قابل سنجش است؟ آیا افراد همسان هستند؟.
- مباحث پویا: انطباق و سازگاری، فرایندهای شناختی، فرهنگ و جامعه. افراد چگونه با خواست های زندگی انطباق پیدا می کنند؟ کدام افکار و رفتارها ناسالم هستند؟ آیا افکار بر شخصیت تأثیر می گذارد؟ چه نوع افکاری برای شخصیت مهم هستند؟ آیا فرایندهای ناهشیار بر ما تأثیر دارند؟ فرهنگ چه تأثیری بر عملکرد ما دارد؟ چه تأثیری بر عملکرد ما دارد؟.
- مباحث رشدی: تاثیرات بیولوژیکی، رشد کودک و رشد بزرگسال. چگونه فرایندهای بیولوژیکی بر شخصیت تأثیر دارد؟ آیا شخصیت ارثی است؟ آیا تجربیات دوران کودکی در تعیین شخصیت بزرگسالی اثر گذار است؟ آیا بزرگسالان تغییر می کنند؟ چه تجربیاتی در بزرگسالی بر شخصیت تأثیر می گذارد؟.

تکلیف 3

❖ پنج رویکرد روان پویشی، صفات، یادگیری، انسان گرایی، بیولوژیکی، تفاوت های فردی، انطباق و سازگاری، فرایندهای شناختی، جامعه پذیری، اثرات بیولوژیکی، رشد دوران کودکی و بزرگسالی را چگونه تحلیل می کنند؟.

با کمی نگاه این رویکردها رقیب هم محسوب می شوند. شکوائیه اسکینر بر علیه رویکرد شناختی از این نوع است. هر چیز مربوط به روان شناسی فقط از طریق رفتار گرایی یا هر رویکرد دیگر قابل توضیح است شاید در مورد انسانی که از لحاظ فلسفی صورت نوعیه ندارد کار سختی باشد. رویکرد زیستی تقلیل را تا سطح ژن ها فیزیولوژی و آناتومی مغزی ادامه داده است. نظریه صفات و روان شناسان انسان گرا نیز بر این باورند انسان چیزی نیست به غیر از.... ادعاهایی مثل این چنین موثر است عمیق است ولی عریض نیست. حتی ضروری است ولی خیلی بیشتر نشانگر وضعیت رقابتی است تا تکمیلی فهم ماهیت بشری. هر یک مجموعه سوالات متفاوتی در خصوص روان شناسی انسانی مطرح می سازند. اینکه ما در قبال این همه تئوری چه وضعیتی می توانیم داشته باشیم در فصل بعدی صحبت شده است.

علم شخصیت: روش های تحقیق، سنجش و طرح پژوهش

مقدمه

شما هر کتاب درسی دیگری مثل شیمی، فیزیک را مطالعه بکنید فصلی به نام روش تحقیق نمی بینید ولی در همه کتاب های روان شناسی فصل روش تحقیق وجود دارد آیا این نقطه قوت است یا ضعف؟ شما چه فکر می کنید؟ به نظر بعضی مواقع تأکید بر روش ها و فرایندها نشانه ضعف است شاید یک نوع رشک فیزیک²³ بتوان آن را نام گذاری کرد. در روان شناسی جدولی به نام جدول تناوبی عناصر در شیمی نداریم که ما هم بتوانیم اذهان افراد را بخوانیم. آموزش علمی²⁴ با تربیت فنی²⁵ فرق می کند. آموزش پزشکی فنی است تا علمی چون تمرکز بر یادگیری آنچه که دانسته شده است و چگونگی به کار گیری آن است. در آینده پزشک هرآن چه که را یاد گرفته در دنیای واقعی با بیمار به کار می برد. ولی رشته ای به نام روان شناسی مبتنی بر آموزش علمی است. این نوع آموزش برای کشف نا شناخته ها است. در علم کشف ناشناخته پژوهش نامیده می شود و جنبه اساسی پژوهش جمع آوری داده ها است (فاندر، 2016).

ما داده های مربوط به شخصیت را چگونه می توانیم گردآوری بکنیم. این پیچیدگی که در شخصیت است این مطلب را به ذهن می آورد که جنبه های شخصیت به عنوان سر نخ محسوب می شوند. و تکلیف روان شناسان در این زمینه در نظر گرفتن

²³ . physics envy.

²⁴ . scientific education

²⁵ . technical training

این قطعه سرخ ها با هم است. شبیه قطعه سرخ های یک معما. به عبارتی دیگر یک روان شناس در تلاش برای فهم شخصیت افراد، شبیه یک کارگاهی است که در پی حل یک رمزی است. فقط باید در نظر گرفت که سرخ ها زیاد است. روان شناسان باید احتمالات زیادی را در کشف شخصیت افراد در نظر بگیرند. در واقع نشانگرهای کاملی از شخصیت وجود ندارد آنچه که موجود است سرخ ها هستند و این سرخ ها هم مبهم هستند. بهترین راهبرد برای جمع آوری همه سرخ ها می تواند بر اساس منابعی باشد که شما دارید.

انواع چهار گانه سرخ

در بین نظریه پردازان شخصیت هنری موری در خصوص فهم شخصیت چهار منبع عمده را در گردآوری داده برای شخصیت مطرح ساخته است که معروف به داده های S,I,L و B است. که در بخش پایین به توضیح آنها می پردازیم.

▪ **داده های (خود-گزارشی S(self-report): مستقیم از شخص پرسید.** داده های حاصل از این روش بیشتر قضاوت هایی هستند که شخص از خودش دارد. شخص از طریق معمولاً پرسشنامه ها آن چه که روان شناسان می خواهند بیان می کند. مثلاً چه قدر دوستانه است چه قدر غالب یا مغلوب است. در یک طیف لیکرتی سوالی رامی خواند سپس با بلی و خیر پاسخ می دهد. یا با درست است یا غلط است پاسخ می دهد. این پرسشنامه بیشتر اعتبار صوری دارند. امتیازها و معایی این روش دارد. از جمله امتیاز های این روش این است که مقدار زیادی می توان اطلاعات بدست آورد. از آن جایی که افراد دسترسی مستقیمی به افکار احساسات و نیت خود دارند این یک وضعیت بی همتایی است. سایر افراد این ها را استنباط می کنند در حالی که ما دانش مستقیمی به آن ها داریم. حقیقت روشی هستند اینکه شما فکر می کنید عزت نفس بالایی دارید چیزی نیست که دیگری چنین فکر می کند. نیروی علی دارد. اگر شما فکر می کنید یک شخص دوست داشتنی هستید یا با هوش هستید یا اخلاقی هستید ممکن تلاش بیشتری بکنید سایر افراد شما را آن طوری ببینند. ساده و آسان است. این یکی از امتیازات موثر این روش فهم شخصیت است. ولی در قبال سایر رشته های تحصیلی مثل فیزیک، شیمی، بیولوژی این روش زیر سوال می رود. شاید کم در نظر گرفتن بودجه پژوهشی برای این رشته به خاطر این روش باشد. معایی نیز دارد که به آن اشاره می شود ممکن است افراد نخواهند واقعاً به ما بگویند. ممکن است نتوانند بگویند. و اینکه خیلی ساده و خیلی آسان است. مطابق با پژوهشی 70 درصد مقاله های چاپ شده در مجله های شخصیت داده ها براساس خود-گزارشی بوده است (فاندر، 2016).

▪ **داده های (گزارش های آگاهی دهنده I(informants report):** از کسی پرسید که او را می شناسد. راه دوم برای فهم شخصیت افراد جمع آوری نکته نظرات افراد دیگر در خصوص شخص است که او را به خوبی در زندگی روزمره می شناسند. قضاوت ها در باره اسنادهایی در باره شخصیت فرد است. این قضاوت ها از راه های متفاوتی حاصل می شود. می تواند از دوستان دانشگاهی، افراد آشنا، توصیه نامه ها و همکاران باشد. بیشتر قضاوت ها در این روش مسلط است که اغلب ذهنی است. این روش پنج مزیت و چهار ایراد دارد. از جمله مزایا این است که

اطلاعات بیشتری می توان بدست آورد. مشاهداتی است که از دنیای واقعی بدست می آید. اطلاعات از موقعیت بلافاصل بدست می آید. بعضی اطلاعات واقعی هستند. این داده ها حاصل تعاملات افراد با یکدیگر است که هر روز روی می دهد. از جمله معایب اطلاعات رفتاری محدودی در اختیار می گذارد. فقدان دسترسی به تجارب خصوصی وجود دارد. خطا و سوی گیری وجود دارد.

▪ **داده های پیامدهای زندگی (L: life outcomes):** این اطلاعات می تواند از گزارشات آرشیوی بدست آیند. همچون فایل پزشکی وب ساید. سوالاتی مثل آیا شما متاهل هستید؟ چه مقدار در بیمارستان بستری بودید؟ آیا شما شاغل هستید؟ مقدار درآمد ماهیانه شما چقدر است؟ پاسخی به این سوالات همان L داده است. اطلاعات دیگر را می توان از فیس بوک و تویتر بدست آورد. افراد پنجره قابل دسترسی از شخصیت خود را از طریق اینترنت در اختیار می گذارند. یک بررسی نشان می دهد که اطلاعات حاصل از نیمرخ فیس بوک می تواند قضاوت های درستی از پنج عاملی نئو به غیر از روان رنجوری بدست دهد (بک و همکاران، 2010؛ به نقل از فاندر، 2016). یکی از مزایای آن این است که عینی است. از جمله مزیت های دیگر این است که ارتباط روان شناختی را می توان بدست آورد.

▪ **داده های (گزارشات رفتاری behavioral observation) B: بنگرید که شخص چه انجام می دهد** داده های جمع آوری شده از این طریق مشاهده رفتار در دنیای واقعی یا در شرایط آزمون است. رفتار مستقیم مشاهده می شود. ممکن است در یک شرایط آزمایشگاهی باشد. در واقع ثبت آن چیزهایی است که فرد انجام می دهد. از جمله روش ها می توان به آزمایش های طراحی شده در این زمینه اشاره کرد. یا به اندازه گیری های فیزیولوژیکی در این زمینه اشاره کرد. فشار خون یا پاسخ های گالوانیکی پوست، ضربان قلب و یا حتی پیچیده تر سنجش کارکردهای مغزی تصاویر مغزی از طریق اسکن ها. اگر مزیت هایی همچون عینی بودن داشته باشد عیب آن این است که مشکل و گران است. و تعبیرها هم قطعی نیست.

تکلیف 4

❖ اگر شما بخواهید در مورد دو ویژگی شخصیتی «خطر پذیری» و «تشریک مساعی» افراد اطلاعاتی را جمع آوری بکنید از چهار روش بالا چگونه استفاده می کنید؟

تکلیف 5

❖ به نظر شما می توان در شناسایی شخصیت از یک نوع دیگری با عنوان نوع ترکیبی از چهار نوع ذکر شده در بالا بحث کرد؟.

تکلیف 6

❖ افراد بعضی مواقع خودشان را متفاوت از دیگران توصیف می کنند (یک تفاوت بین S و I)، و بعضی مواقع خودشان را متفاوت از آنچه انجام می دهند توصیف می کنند (تفاوت بین S و B) چرا این اتفاق می افتد؟

سوال مهمی که در بخش روش پژوهش در مورد داده های حاصل از روش های بالا در مورد شخصیت مطرح می شود این است که آیا داده های حاصل از این روش روایی ، پایایی و اعتبار می توانند داشته باشند و سوال سوم اینکه چقدر تعمیم پذیری می توانند داشته باشند.